

ESDEVENIR PERSONA,
EN COMPANYIA D'ALTRI,
EN LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ

Jaume Funes

PARÀGRAFS PER PROVOCAR EL CAOS

Aquesta és una reflexió breu, inevitablement simplista i simplificada, inscrita dins d'una ponència marc que pretén parlar dels 'dinamismes del caos', que suposadament intenta valorar els aspectes positius i negatius de les noves tecnologies. Potser, el resultat final no passa de ser un índex de reflexions comentades que invita a pensar, començant per dubtar i assumint que la realitat és tossuda i que, sempre, el que cal fer és assumir-la i pensar en la manera com canviar-la, a favor dels uns o dels altres, en funció d'uns valors col·lectius. En tot cas, és un text destinat a provocar caos al lector, al participant en el Congrés atès que, per a trobar sentit a moltes de les idees que es proposen, cal si més no situar-se en la brevetat comunicativa d'una piulada, formar part d'algun *facebook*, accedir a la informació en un núvol, divulgar el saber construït col·lectivament en alguna *wiki*.

En la meua reflexió es barregen forces intel·lectuals suposadament contraposades. D'una banda, la meua edat madura, que em conduiria fàcilment a pensar que abans tot era millor. De l'altra, la meua llarga dedicació professional al món dels adolescents i el descobriment quotidià de com es desenvolupen activament en les realitats digitals, que em condueix a saber que

només essent present, també, en aquestes noves versions dels seus mons els puc ser mínimament útil. El resultat del dilema és una gran quantitat de curiositats permanents i una dosi similar d'interrogants sobre un món complex i acceleradament canviant, que intento entendre, fer servir, posar al servei de l'educació.

No sóc un adulator acrític, però tampoc un resistent, un resistencialista davant del que és inevitable. La meva reflexió oberta s'ha d'entendre des de la perspectiva d'un professional que intenta ser un humanitzador actiu de tot allò que va canviant al seu voltant. Qui pot no estar d'acord amb reflexions com aquesta?: «*La historia nos dice que los sistemas se gobiernan con mayor justicia cuando hay un diálogo abierto y transparente entre la gente que toma decisiones y aquellos a los que afectan estas decisiones.*»¹ No prové d'una reflexió política general, sinó del text d'una conferència del creador d'una de les principals xarxes socials virtuals. Entenc, però, que també podria citar un text similar dels que, raonadament, veuen en aquestes noves realitats una enorme capacitat de manipulació i deshumanització.

Agruparé les reflexions en tres grans grups: alguns advertiments; la meva adhesió a considerar que som davant d'un canvi de paradigma; i els diferents impactes que provoca la realitat de la societat de la informació. De fons, un argument: la necessitat de continuar educant, també en la societat actual.

ALGUNS ADVERTIMENTS INEVITABLES

D'entrada, voldria insistir que ja és l'hora de deixar de parlar de 'noves' tecnologies. Comencen a ser força antigues. Una altra cosa és que a un sector de la societat li siguin desconegudes. El que tenen de noves és que contínuament es renoven;

1. David KIRKPATRICK, *El efecto Facebook* (Barcelona: Planeta, 2011).

sistemàticament apareixen noves aplicacions, nous maquinaris, nous usos, noves funcionalitats. Són velles, però ens obliguen a estar instal·lats en la novetat permanent.

Complementàriament, novetat o antiguitat s'han de posar en relació amb un món construït per molts artefactes diferents. No podem parlar com si fos la mateixa realitat el joc en línia, el WhatsApp (provisionalment de moda mentre escric aquestes línies), una xarxa virtual o l'aprenentatge mitjançant l'ordinador i Internet, si citem algunes de les realitats digitals (en falten moltes) que conformen la realitat digital en què ens movem. Tot i que tenen un univers comú, sempre és necessari d'identificar la tecnologia i el tipus d'ús de què parlem.

El segon advertiment és per recordar que amb aquestes 'noves' tecnologies es pot fer de tot, però elles, per si mateixes, no tenen la culpa de res. No pretenc afirmar que són neutres atès que sempre, des la lògica que les crea fins a les diverses formes d'ús, tenen darrere valors. Però començar demonitzant-les no condueix a res. A més, el que veritablement ens crea desconcert i crisis diverses no són les tecnologies, sinó l'amplificació de la complexitat que afegixen i en la qual ens hem de bellugar sense guies prèvies. Tanmateix, la complexitat del món actual és prèvia, és resultant d'haver de viure sense cosmogonies globals, sense manuals, en el mestissatge, en el canvi accelerat. Són variables del desconcert que les 'noves' tecnologies amplifiquen.

Finalment, aquests reflexions tecnològiques han de servir per a recordar que, en parlar de valors, cal deixar de somiar en el passat. El que demostren és que potser abans no tenien els valors que diem, que alguns poden ser nous, que els nostres eren uns entre d'altres, que no és tan senzill com creiem traspasar-los,² que ara més que mai tot valor és posat automàticament en contrast amb un altre, que en tot cas la velocitat

2. De fet, escric aquest text fent un parèntesi en la redacció d'un text sobre educació ètica i adolescència avui.

comunicativa pot aguditzar la facilitat de viure sense ètica que presideix, des de sempre, la vida de moltes persones.

De la mateixa manera no estaria de més advertir que, sovint, moltes de les coses que diem sobre aquestes tecnologies estan en gran mesura determinades per la manera de pensar i ser de la persona que les expressa. El pensament conservador, la tendència vital a l'angoixa o les dificultats professionals o personals d'adaptació al canvi, la resistència al cosmopolitisme etc., predeterminen bona part dels arguments especialment crítics amb aquestes tecnologies.

Com molt bé es resumeix en un text recent:

Proposo esforçar-nos a tenir una actitud més positiva, il·lusionada, constructiva. Mirem-nos-ho així: Quina sort que tenim! Ens ha tocat ser testimonis d'una revolució cultural! Serem de les poques persones de la història de la humanitat que haurem viscut abans i després d'Internet, que haurem conegut com era el món abans d'aquesta extraordinària invenció i com és després—encara que només sigui experimentant-ne les primeres conseqüències. És fantàstic, no ho veus així? La xarxa és un invent tan prodigiós com la roda, l'escriptura o la impremta. Són innovacions que canvien el món i les persones... I ens ha tocat a nosaltres!³

Abans de passar a fer aquesta anàlisi elemental no podem deixar d'insistir que, una vegada més, tot això està traspasat per les classes i els orígens socials, pels contextos vitals, per les oportunitats educatives. De la mateixa manera que passava i passa amb els llibres o amb d'altres béns culturals, tothom no hi accedeix igual, tothom no en fa el mateix ús. Llevat dels casos de més pobresa, l'accés a Internet comença a ser força

3. Daniel CASSANY, *En línia: Llegir i escriure a la xarxa* (Barcelona: Ed. Graó, 2011).

universal—si més no en el nostre entorn—, però per a què es fa servir i com es fa servir és radicalment diferent. Es pot xatejar permanentment i no conèixer cap eina informàtica d'escriptura. Es pot circular per una infinitat de webs i no descobrir idees, propostes, interessos vitals que millorin la pròpia condició humana. D'una manera agreujada assistim a una realitat que veritablement pot donar capacitat i poder a qui en té poc, però que pot acabar generant una desigualtat social més gran. Els més desfavorits també són els que—en aguditzar-se la distància cultural—van deixant d'incorporar-se al món digital.

PER QUÈ PARLEM D'UN CANVI DE PARADIGMA?

No sempre som conscients que els canvis produïts per aquest conjunt de tecnologies són quelcom més que la introducció d'artefactes que modulen aprenentatges o faciliten la comunicació. He conegut les filmines, les diapositives, el vídeo, el DVD etc., es tracta ara d'alguns esglaons, d'algunes baules més? No, de cap manera, i és un gran error pensar que són tecnologies alienes que podem fer servir o no en la mesura que ens poden ser facilitadores i útils. Com acabem de citar i com després analitzarem, són dins del nostre món i produeixen canvis profunds en tothom, en totes les societats. Resulta lamentable, per exemple, que la Llei d'Educació de Catalunya, suposadament moderna, parli de totes elles com a 'eines metodològiques'.

Una primera fotografia

D'entrada, podem fer un petit retrat de la nova i inevitable realitat a partir de tres característiques: es tracta d'un món digital, multimèdia i en xarxa. Tota la informació existent o per generar està o pot estar en bits, si no ho està ben bé avui ja no existeix, la

qual cosa significa que potencialment és accessible i divulgable de manera eficient i fàcil. Com molts autors ens recorden, en iniciar-se el nostre segle ja circulava per Internet, en un any, més lletra escrita que totes les paraules escrites fins aquell moment en tota la història de la humanitat. Si la informació a què podem accedir ha augmentat exponencialment, si la selecció, el creuament o la síntesi de les diverses informacions que poden fer diverses tecnologies supera anys de treball intel·lectual, permet imaginar hipòtesis, rebutjar arguments, tornar-ne a pensar de nous, considerar variables imprevistes etc., en un temps curt, podem continuar dient que simplement ha canviat el suport en què està registrada la informació?

Definint aquest món com a 'multimèdia' (no sé trobar una paraula millor) vull posar en relleu que les vies per les quals, de manera habitual, ens arriba la informació són sistemàticament múltiples. No és tant sols allò que «una imatge val més que mil paraules». És que, de manera habitual, la informació eficient acumula paraula, veu, imatge i, algun dia, acumularà altres experiències sensorials. Bona part de l'efectivitat comunicativa, instructiva i educativa de la nostra acció professional està lligada a la possibilitat d'associar simultàniament vies sensorials diverses. L'expansió, per exemple, dels mòbils de les últimes generacions entre els adolescents no és tan sols per la pressió del mercat i per la seva imprescindible necessitat comunicativa permanent, ho és també per haver incorporat la càmera fotogràfica i la possibilitat de difusió immediata de les imatges. Escric aquest text els primers dies de gener i, alhora, haig de corregir treballs dels meus alumnes universitaris que estudien «Intervenció educativa amb adolescents i joves». En un d'ells, han preguntat a una seixantena d'adolescents sobre l'ús del mòbil. Per suposat, tots ells i elles en tenen, el 50 % amb connexió permanent a Internet. A la immensa majoria el que més els agrada penjar al mur de la seva xarxa social són fotos (pròpies i dels amics).

Aquest, també, és un món en xarxa i la comunicació—la connexió, els fluxos informatius d'entrada i sortida—tenen, si més no, tres característiques. En primer lloc, una xarxa no té centre, no n'existeix un nòdul director—tot i que multiplicitat de recursos i tecnologies intenten esdevenir nuclis de trànsit imprescindibles—, no té mai una forma piramidal de creació i decisió. En segon lloc, no existeix una única porta d'entrada i es pot accedir a la informació des d'indrets, reals o virtuals, molt diversos, per a unes informacions per una via, per a altres des d'una altra; els camins que se segueixen poden ser infinitament variables i diferents cada vegada. Finalment, la difusió és també en xarxa, la qual cosa vol dir que es pot multiplicar geomètricament el nombre de persones a les quals arriba, seguint recorreguts aleatòriament complexos.

El paper ja no ho suporta tot

Aquesta complexitat queda molt ben reflectida en dos conceptes-realitats nous: l'hipertext i la informació viral. La gran diferència entre un text sobre paper i un digital és que el segon pot contenir un nivell d'informació dinàmica que no és possible en el primer. El ratolí detecta paraules que connecten automàticament amb uns altres conjunts informatius i aquests al seu torn amb uns altres. De vegades, un text no és altra cosa que una porta que ordena l'accés a multiplicitat d'informacions. El seu valor no és tan sols el que diu sinó quines altres portes d'informació i coneixement ens obre de manera automàtica. Una informació, a diferència d'una citació que pot portar a una altra citació, no és una referència sinó l'accés directe a una nova informació, no és un referència estàtica sinó dinàmica, atès que, quan fem el *link* mentre llegim, la informació accessible pot haver canviat.

Totes les xarxes socials es basen en la idea de la informació viral: el que un subjecte produeix, pel sol efecte d'estar relati-

onat en xarxa, es difon entre tots els subjectes relacionats i, des d'aquests, entre tots els subrelacionats i així geomètricament. Si no es posen voluntàriament barreres, la informació es difon per contagi. Un exemple: Facebook té poc més d'onze anys, però seguint una forma viral d'expansió té avui una xarxa de més de 800 milions d'usuaris. El seus estudiosos insisteixen a afirmar que «ha esdevingut una experiència cultural comuna que engloba gent de tot el planeta».⁴

Un altre temps, un altre espai

Semblantment podem considerar el caos raonable que genera en la manera d'aprendre i experimentar el món la presència sistemàtica de la virtualitat. Una realitat de relació i comunicació en la qual el temps i l'espai queden alterats. La realitat virtual permet interactuar entre persones i realitats situades en temps i espais diferents; facilita, per tant, l'intercanvi i la comunicació o construeix 'realitats' que es basen en unes altres dimensions. No serveix de res dir que es tracta de falses realitats o que la realitat viscuda com a real pel subjecte, en el seu temps i espai, és l'única real. Tot adolescent mínimament immers en una xarxa social virtual té alguns centenars d'amics i per a comprendre el fenomen serveix de poca cosa dir que no són veritables amics. El fet objectiu és que hi interactua amb graus i formes diverses, compartint una vivència de formar part, influenciant-se mútuament i tenint diversos tipus de vivències compartides. Els mateixos creadors de les xarxes insisteixen a afirmar «que no estan dissenyades per a substituir la comunicació cara a cara... sinó com a eines per a potenciar les teves relacions amb la gent que coneixes cara a cara».⁵

4. David KIRKPATRICK, *El efecto Facebook*, op. cit, p. 18.

5. Ibid., p. 14.

M'he referit tan sols a alguns aspectes d'aquesta realitat, però crec que són suficients per a intuir que conformen un nou paradigma, entenent com a tal (consultant la Viquipèdia): «Un conjunt de variables (arguments, explicacions, formes de conèixer i d'interpretar la realitat) que han generat unes noves regles de joc.» Potser no cal posar-se tan transcendent, però cal acceptar que una bona part de les variables comprensives d'algunes parts de la nostra realitat personal i col·lectiva han canviat i seguiran canviant.

Tot i semblar que estic excessivament a favor del Facebook,⁶ no puc deixar de recordar que des dels seus inicis Zuckerberg creia que feia una veritable revolució: «Parlàvem sobre com pensàvem que la transparència afegida en el món, tot l'accés a la informació i el fet de compartir-la (facilitada per Internet) canviaria inevitablement els grans temes del món.»⁷

Tot plegat també és un mercat... que pot ser manipulada

No voldria acabar aquest apartat sense parlar de diners. La societat de la informació també és un producte que està generat per o genera al seu torn un mercat, una societat de consum. Sempre que llegim sobre el conjunt de tecnologies hem de mirar el segon pla. L'immens desenvolupament de les xarxes ha estat possible, per exemple, perquè per primera vegada en la història, el màrqueting també pot ser viral i, especialment, perquè permet en tot moment generar *targets* molt acotats, grups de persones amb característiques directament relacionades amb el producte que vol ser venut.

6. Considero que no és aquest el lloc per a analitzar què ha significat de manera singular aquesta xarxa.

7. Ibid., p. 17.

La informació i la comunicació també són dins de les necessitats que poden ser induïdes i construïdes. Estar permanentment en línia és un gran avenç, però esdevé una necessitat de la qual un altre traurà profit. Cal mantenir la vivència que també té avantatges estar desconnectats quan volem. Sempre que ens incorporem a una nova tecnologia, un nou maquinari, cal demanar-se què ens volen vendre de manera afegida i quin és el grau de fidelització al producte que el productor vol aconseguir. Per a Apple, la seva principal pretensió no és vendre més o menys iPads, sinó aconseguir gent fidel al seu sistema que es bellugarà per a tot el seu consum comunicatiu al món de l'enorme quantitat de productes de la marca de la poma. Sempre convé, a més, intentar formes d'ús diferents de les previstes, sistemes de relació i comunicació alternatius als planificats per al producte; això és el que fan molts adolescents i joves.

L'any 2011 ha estat un bon exemple de la pressió del mercat i de l'alteració dels usos previstos a propòsit d'un aparell concret: els telèfons intel·ligents Blackberry. Des dels inicis eren telèfons elitistes utilitzats fonamentalment per executius o alts càrrecs, amb escassa penetració en el món juvenil, llevat dels més *pijos*. Per als joves, no era un telèfon d'adolescents o joves. Tanmateix, avui és enormement present entre ells i elles i, tot i tenir una certa exclusió en alguns estils juvenils, s'ha convertit en un gran sistema de comunicació pel seu singular sistema de missatgeria, fàcil i econòmic. Com indicaven els diaris, estranyament sorpresos que aquestes màquines fossin en mans dels joves pobres dels barris, una bona part de la contestació social produïda a l'estiu a Londres i altres ciutats britàniques es generà amb la missatgeria Blackberry. Més curiós resultà encara descobrir com el primer ministre David Cameron intentà aconseguir que la firma bloquegés aquest sistema de comunicació com a manera d'impedir que la contestació als barris continués. L'instrument, que fins aquell moment era meravellós perquè els executius

de la City poguessin fer de manera àgil els seus negocis (sovint especulatiu i delictiu), esdevenia un dimoni perquè mantenia en línia els joves descontents.

ALGUNS IMPACTES SOBRE LA PERSONA,
LA COMUNITAT, LA SOCIETAT

Tampoc no faré ara una anàlisi global de com tot aquest univers tecnològic canvia les nostres societats; a banda de la brevetat d'aquest text, seria una pretensió que superaria els meus coneixements. Tan sols faré un breu apunt de com crec que afecta els infants, els adolescents i els joves, una petita reflexió sobre què significa viure i créixer en aquesta societat digital, multimèdia i en xarxa. No seran més que uns breus apunts sobre el que cal observar, estudiar, considerar etc., que ens obliguin, especialment, a canviar alguns aspectes de l'educació i de la nostra feina per a ajudar-los a situar-se en la societat actual.

Parlem de nois i noies que conegueren el ratolí abans d'anar a escola, que acumulen al seu voltant milers de fotos digitals des que nasqueren, que es veuen a si mateixos sempre amb un mòbil a la mà, que descobreixen una 'viquipèdia' per a cada necessitat informativa, que juguen immersos en universos que en part construeixen ells mateixos, que es poden disculpar o insultar primer pel Messenger, que tenen o aspiren a tenir centenars d'amics en línia, que se senten quelcom perquè tenen un vídeo penjat al Youtube, que comencen a ser força diferents, creixen i maduren en contextos que han canviant profundament.

De la multiplicitat de canvis que podríem estudiar em referiré, amb un breu apunt, a cinc grups: els que tenen a veure amb el desenvolupament, els que afecten les formes d'aprenentatge, els referits als valors i, finalment, els que afecten el paper de les persones adultes en les seves vides.

De la intel·ligència virtual a la desaparició dels catecismes

Convindria reflexionar sobre la manera com tot aquest nou context d'estimulació humana afecta els processos de desenvolupament infantil i adolescent. Avui sabem que cada etapa de la vida evolutiva té unes possibilitats de desenvolupament i no en té unes altres. Però també sabem que el seu desenvolupament i la forma com ho fa depenen de les característiques del context en què es produeix la maduració. Res, però, no és automàtic i sempre haurem de dir que són canvis possibles si es donen les noves característiques. Com ja hem dit, en funció dels entorns socials, molts nois i noies es continuen desenvolupant en entorns empobrits, també digitalment.

Només dos exemples de per què cal pensar com impacta en les capacitats la nova realitat. Els educadors i els psicòlegs coneixem perfectament la importància del joc simbòlic com a manera d'apropiar-se la realitat en determinades etapes infantils; però, com és el joc simbòlic quan aquest es produeix a partir d'una Nintendo que crea i recrea universos virtuals? El mateix podríem dir en parlar de les diferents intel·ligències o dels estadis del pensament. Com pensa l'anomenada *game generation*? El raonament virtual és concret o abstracte? Com són les capacitats del subjecte *multitasking* o 'multiprocés'?

Convé pensar com van canviant les maneres d'entendre i de comprendre la realitat. Com se'n modifiquen les capacitats intel·lectuals, les maneres de raonar, els arguments amb què pensarà i discutirà. Però no hem de pensar tan sols en les velles capacitats i potencialitats: és possible que se'n generin, parcialment, de noves. Algunes tenen a veure amb això que anomenem 'competències digitals', capacitats per a bellugar-se en aquesta societat, per a entendre el que passa o per a prendre decisions. Simplificant molt, podríem dir que els seus caps, els nostres caps, comencen a funcionar de manera força diferent.

En qualsevol cas, el que sí és necessari és no identificar el passat amb normalitat i el present amb patologia. No associar les formes pròpies d'un temps i un tipus de societat amb allò que cal esperar sempre i de totes les persones. Resulta curiós descobrir com és més fàcil trobar referències a les suposades patologies de les 'noves' tecnologies (addiccions, despersonalitzacions, aïllaments etc.) que no a la manera com configuren noves formes de ser persona o de situar-se en la realitat.

També poden ser diferents els arguments vitals. Ara tenen moltes i diverses fonts. No totes són en un únic web. El mateix passa amb els interessos, amb les seves raons per a implicar-se en un saber o en un aprenentatge, amb els motius per a tenir uns amics o uns altres, per a voler viure unes experiències o unes altres. Dirien que les seves raons per a viure la vida tenen moltes fonts, diferents orígens reals, presencials, a distància, virtuals.

Avui és, hipotèticament,⁸ molt més possible acabar amb l'educació a partir de catecismes, de manuals que faciliten explicacions monolítiques i estàtiques del que succeeix al nostre voltant. La societat de la informació pot acabar amb el temps dels catecismes perquè, per definició, és el lloc de les explicacions dinàmiques, contrastables, construïdes a partir d'aglomeracions informatives, per a societats que són canviants.

Finalment, un dels grans vectors d'influència cal situar-lo en la possibilitat d'abandonar la submissió informativa, la possibilitat de construir explicacions en lloc d'acceptar les que ens vénen donades. És cert que la potencialitat informativa també està disponible per a difondre dogmes i simplificacions interpretatives. També es fa servir per a manipular exponencialment. Però, amb aquestes noves realitats ja no es pot impedir

8. Dic 'hipotèticament' perquè no deixa de ser paradigmàtic que una societat que pot potenciar i facilitar el raonament, el pensament científic, que té en línia una multiplicitat de dades i arguments, esdevingui consumidora compulsiva d'horòscops i tarots de tota índole.

crear, generar informació, difondre-la, construir explicacions personals i collectives. Avui és possible no estar condemnat a la passivitat i la dependència. Som en condicions de ser molt més manipulables però, igualment, molt més contestadors actius de la realitat.⁹

Ja fa temps que no s'aprèn igual. No es tracta de posar filmines al Moodle

Ja hem destacat que, malgrat el que el sistema educatiu, des de l'escola infantil fins a la universitat, insisteix a negar, no es tracta de la introducció de noves eines (també ho és), sinó de veritables noves formes d'aproximar-se al saber i d'adquirir els coneixements. Canvien algunes, moltes, de les formes d'aprendre dominants fins a aquests moments. Pot, per exemple, predominar el descobriment, l'assaig, la recerca per encert i error, els processos d'intuïció, les il·luminacions que sorgeixen per acumulació d'informacions diverses que a poc a poc van enriquint el conjunt d'aspectes a considerar, que difícilment sorgeixen estudiant un manual. La lògica dels conceptes o de les unitats de coneixement ja no és seqüencial. Ja no cal fer el tema 1 abans que el tema 2. Es pot començar pel 1 o i descobrir que cal saber allò que és al 3. Tot allò que els alumnes han de saber pot estar envoltat d'una multiplicitat d'informacions i formats que poden enriquir o confondre. Les dificultats i les necessitats per a aprendre se situen en uns altres paràmetres. Qui té enormes dificultats per a escriure en paper frases intel·ligibles pot crear un web amb una multiplicitat d'informació, d'aspecte elegant i amb un text sense faltes. Per a bellugar-se en un món de càlculs serveix de poc conèixer com es calcula una

9. Hi ha un cert consens en el fet que, per exemple, una bona part de la contestació produïda enguany en diferents indrets del món no seria possible sense les eines de la societat de la informació.

arrel, però és inevitable saber la lògica del càlcul exponencial. Podríem seguir amb molts més exemples.¹⁰

El món escolar i la visió social de l'escola dominant continuen en una altra ona, sovint no segueixen cap lògica d'aquest món, hi són aliens. Mentre se segueix pensant que es tracta d'una adaptació tecnològica més, es deixa d'assumir que fa temps que som (no solament per les tecnologies) en una veritable crisi de docència.

En la meua col·laboració periòdica en un suplement educatiu resumia així aquesta reflexió:

Ja hauria d'estar força desprestigiats afirmar, malgrat que ho diguin les autoritats acadèmiques, que la funció del professorat és la transmissió del coneixement. És molt més raonable afirmar que facilita l'accés al coneixement, estimula el desig de saber, mira d'integrar en la vida dels seus alumnes allò que han descobert en múltiples fonts d'informació [...]. Educar i ensenyar avui, en un món digital, multimèdia i en xarxa, sempre ha de tenir dues característiques: l'aprenentatge a partir del descobriment i l'experimentació; el treball cooperatiu, en interrelació, en grup. Ensenyar el pronom feble passa per poder projectar els seus posts, aprendre a fer autoretrats passa per revisar els seus perfils, no per bloquejar tot accés a les xarxes. Si hi ha ordinador hi ha d'haver treball en grup. Poc o molt el que facin passa pel 'núvol' i per la construcció i reconstrucció col·lectiva, interactiva. Ni és una simple batalla amb les tecnologies ni podem recuperar formes obsoletes d'ensenyar. Els diversos adolescents, multicanal o desconectats, segregats o integrats digitalment, estan immersos educativament en unes noves regles de joc. Ja no pensen a partir de les mateixes variables, bona part de les formes

10. Un bon resum es pot trobar a Daniel CASSANY, *En línia: Llegir i escriure a la xarxa*, op. cit.

d'intel·ligència estan fetes de components virtuals, s'afirmen i es construeixen amb interacció amb desenes d'amics en connexió permanent, els valors tenen format web etc. etc.¹¹

Definir la bona vida en xarxa. Impactes sobre els valors

Aquesta complexa realitat tecnològica també afecta els valors i l'ètica. Amb una descripció de vida quotidiana, s'amplien amb força les referències, els models, allò que es pot considerar una bona vida, una vida raonable, una forma acceptable de vida. Amb una descripció més filosòfica podríem dir que, així com en els últims cinquanta anys passàrem de la lògica dels valors contraposats de les suposades civilitzacions diferents a la lògica de la interculturalitat, de la influència modificadora de valors en interacció, ara podríem ser en una mena de culturalitat dinàmica. És a dir, els valors es construeixen, deconstrueixen i reconstrueixen molt més activament per relació i interacció. Però, alhora, la multiplicitat de valors en relació—o per a ser més precís, de les formes d'expressió dels valors—s'expandeix contínuament, relacionant formes desconegudes entre elles i, el que és més important, en tractar-se de processos molt més participatius, actius, les formes culturals resultants són permanentment dinàmiques.

Els valors que es creen activament en xarxa, de la mateixa manera que la lògica de la xarxa se sosté a partir d'uns valors, a la xarxa entren en confrontació valors de mercat i valors de llibertat. Valors de control i domesticació i valors de lliure expressió, de creació. Valors individualistes i valors comunitaris. Una bona part de la lògica digital és més facilitadora d'uns valors i no d'uns altres. És possible que faciliti més l'expressió

11. Jaume FUNES, «Educatadors virtuals d'adolescents digitals», dins «Criatures», *Ara* (25-VI-2011). Accessible a <<http://www.jaumefunes.com/content/educadors-virtuals-d-adolescents-digitals>>.

i que dificulti determinades formes de reflexió. És possible que envaeixi diferents aspectes de la intimitat i, alhora, fomenti la coherència personal a la qual forçosament obliga la transparència.

Una connexió a Internet sempre és un virus sa en qualsevol cultura, sistema polític, proposta religiosa. Descobreix realitats, formes de vida, arguments, contradiccions, dubtes. No queda més remei que comparar. Desapareix la possibilitat automàtica de dogmatitzar i vendre veritats absolutes. Són més àmplies les necessitats d'aprendre a pensar, a tenir opinió pròpia. Tanmateix, l'ampliació dels interrogants i les incerteses amplia els riscos de cercar seguretats en dogmes i solucions simplistes. La xarxa també és plena de predicadors de tota mena.

Estar en línia en companyia de

Com ja hem destacat, no té gaire sentit dedicar-se a fer comparacions entre el passat i el present de les relacions humanes amb Internet o sense Internet o mòbils. Hem d'assumir que amb les noves realitats apareixen noves formes de socialització, de sociabilitat, de relació, noves formes d'amistat, nous espais per a convidaure i compartir.

Quan s'analitzen l'èxit i els múltiples efectes relacionals que provoquen les xarxes socials virtuals, podríem dir que tenen l'origen en el fet que generen una seqüència relacional d'aquests tipus:

—Permeten comunicar-se fàcilment i intensament entre iguals (connexió en línia, més o menys permanent però múltiple, simultània o successiva). Permet ser com alguns altres i sentir-ho.

—Permeten cercar i connectar amb persones o grups que són com un mateix (permeten la connexió entre con-

dicions vitals similars, ja sigui per edat, estils de vida etc.). Permet ser entre els que són com jo.

—Són cercadors de persones amb interessos similars amb els quals es poden compartir aspectes intel·lectuals, lúdics etc. És més fàcil fer algunes coses junts. Permet fer activitats virtuals que alteren l'ordre real.

—Serveixen per a divulgar-se a un mateix, per a ser conegut, per a sentir que se surt de la soledat i l'ostracisme.

—Permeten investigar i observar com són els mons dels altres, saber què fan, com els va canviant la vida.

Les relacions entre iguals es practiquen a la xarxa, de manera real, tot i que algunes són presencials, d'altres virtuals, d'altres mixtes, i l'una segueix l'altra. Aprovacions i desaprovaions es dirimeixen també virtualment. Tot amb diferents avantatges i inconvenients.

La comunicació té ara molts més adjectius que la configuren. Comunicar-se també és estar connectat, en connexió permanent, activa o passiva, amb graus diversos d'interacció. Pot ser multiconnexió i permet diversitat d'intercanvis.

Autoritats i oracles virtuals

Finalment, hauríem de considerar, desapareguda la transmissió directa d'informacions o valors, com es modifica el paper dels adults en l'educació. Amb quina autoritat cal confiar? Acabem de recordar que els dogmes també es difonen en format bit. Algunes 'pantalles' poden esdevenir els nous 'oracles' als quals cal prestar atenció. No sempre cercarem quina persona em pot informar o ajudar millor. Potser de primer cercarem en l'espai de la xarxa. Tot argument educatiu, tot criteri parental, tota norma de funcionament, pot ser contrastat de manera immediata en una font digital, que pot dir el mateix, el contrari o

ni l'una cosa ni l'altra. Com es pensa en la xarxa? Quins són ara els savis digitals a qui cal recórrer? Quins són els nous savis integradors?

És possible que la funció i la utilitat de les persones adultes en la vida dels més petits també es vegi sotmesa a revisió, especialment en alguns moments com ara l'adolescència. Educar continuarà essent esdevenir persones de referència amb capacitat d'influir i ajudar. També ara haurem de continuar sent la persona que dóna seguretat perquè poden descobrir que ens importen, la persona que demostra l'afecte i es preocupa per estimular la maduració. Però, és molt probable que ara la persona adulta s'hagi de centrar més a ajudar-los a fer seva la informació, a integrar el coneixement i a no a transmetre'l, a ordenar l'experimentació i, especialment, a convertir en experiència els resultats de tot allò que van coneixent i vivint. De vegades, serem educadors virtuals (en la presència distant de l'«en línia») de personatges digitals, que connecten amb el coneixement tan sols si ve per aquella via, però que no el faran servir si no apareix d'una manera o una altra el rostre concret que dóna confiança.

Un apunt per acabar

A favor, en contra, resignats, actius, transformadors, realistes, utòpics al ciberespai etc., les actituds poden ser molt diferents encara que el món es bellugui acceleradament. Queda el desafiament permanent: com s'educa en valors en aquest món? Hem d'acceptar que, si més no, hi ha tres activitats humanes que avui tenen més oportunitats i possibilitats: saber, crear i participar són molt més i intensament possibles, per a més gent, que fa una dècada.

Tampoc no podem deixar de considerar que, en la societat del malestar i el desig obligat de felicitat, també s'estenen els

CONTRA LA IGNORÀNCIA INFORMADA

diversos malestars i s'universalitzen múltiples formes de felicitat, real o desitjada. En qualsevol cas, avui podem pensar interactivament, de manera relacional, la incertesa.